

Cartea a fost foarte bine primită de publicul larg. Într-o recenzie realizată de *New York Times* a fost considerată o capodoperă și mulți dintre specialiștii în subiectul Leonardo au concluzionat că va ajunge o lucrare de referință<sup>11</sup>.

## Referințe

Isaacson, Walter (2018) *Leonardo da Vinci*, trad. Louis Ulrich, București: Editura Publica.  
Senior, Jennifer (2017) 'Walter Isaacson's 'Leonardo da Vinci' Is the Portrait of a Real Renaissance Man', *The New York Times*, (accesat 11.01.2019 URL: <https://www.nytimes.com/2017/11/01/books/review-leonardo-da-vinci-biography-walter-isaacson.html>).

Ana-Maria LEPĂR

**Măria PAKUCS-WILLCOCKS, *Sibiul veacului al XVI-lea. Rânduirea unui oraș transilvănean*, București, Editura Humanitas, 2018, 270 p.**

*Ceci n'est pas une ville*. Un astfel de avertisment, à la René Magritte, ar fi trebuit să însoțească noua carte a Máriei Pakucs-Willcocks. Cartea nu este despre Sibiu, ci despre felul în care un grup foarte restrâns de sibieni își imaginau orașul în care trăiau și pe care-l cârmuiau. Cuvântul cheie al cărții este *reprezentare*, iar folosirea lui de mai bine de o sută de ori în întregul volum dezvăluie preocuparea autoarei de a reaminti permanent cititorilor că textul nu reconstruiește viața propriuzisă a unui oraș, ci rânduirea sa imaginată. Cercetătorii care petrec prea mult timp într-o arhivă au tendința de a confunda istoria cu urmele ei documentare, lăsându-se absorbiți de sursele pe care le citeșc până la a și le închipui o fereastră deschisă spre trecut. Nenumăratele ore petrecute în arhiva Sibiului, descifrând texte latinești și germane, nu au făcut-o însă pe Măria Pakucs-Willcocks să uite distanța necesară între vocea sa și vocea surselor. *Sibiul veacului al XVI-lea* este un model de rigoare metodologică și de subtilitate analitică, puse în slujba unui text care se citește ușor, cu plăcere, dar mai ales cu folos.

În 1529 Ioan Zápolya, fostul voievod al Transilvaniei încoronat rege după Mohács, se lovea de îndărătnicia Sibiului în a-i recunoaște autoritatea. Începea, astfel, unul dintre cele mai grele momente din istoria orașului, un asediu de șapte ani care avea să-i pună la grea încercare pe sibieni. După mai puțin de un veac, în 1610, era rândul principelui Gabriel Báthory să înfrunte Sibiul. De data aceasta deznodământul a fost unul rapid, oștile principelui intrând în oraș, ocupându-l și silindu-i pe magistrați să-și abandoneze cetatea. Cartea Máriei Pakucs-Willcocks analizează comunitatea politică a Sibiului în acest interval, concentrându-se asupra perioadei dintre 1540 și 1600. Chiar dacă neputința sibienilor în a-i rezista lui Gabriel Báthory nu este amintită, deoarece cartea nu depășește pragul veacului al XVII-lea, întreaga analiză stă sub semnul crizei politice a Transilvaniei și a încercării Sibiului de a-și găsi locul în noul univers politic de după prăbușirea regatului Ungariei. Fără a fi fost întotdeauna supuși unei amenințări militare directe, sibienii au trebuit să facă față unei presiuni politice mai subtile, dar nu mai puțin periculoase pentru libertățile

---

<sup>11</sup> <https://www.nytimes.com/2017/11/01/books/review-leonardo-da-vinci-biography-walter-isaacson.html>.

orașului. În pofida acestui climat politic și a unei structuri instituționale interne care ar fi putut favoriza o divizare de lungă durată, cetățenii Sibiului nu s-au împărțit în două grupări rivale, de tipul guelfilor și ghibelinilor. Facțiuni politice rivale pro-otomane și pro-habsburgice au existat din anii 1520 până în anii 1550, culminând cu revolta din 1556. Divizarea pare însă să fi dispărut cu totul în a doua jumătate a secolului, atunci când magistrații sibieni au reușit să reinstitue o pace socială durabilă în oraș și să aplaneze tensiunile interne. Cartea Máriei Pakucs-Willcocks urmărește răspunsul comunității politice a Sibiului la această criză profundă, analizând preocuparea crescândă pentru ordine, disciplină și bună guvernare.

Prima constituție a Sibiului, un corpus legal care cuprindea privilegiile orașului, a fost compilată în 1541, exact în anul în care Principatul Transilvaniei începea să prindă contur. Reflecția asupra orânduielii politice a orașului precede însă această criza, Mária Pakucs-Willcocks identificând primele manifestări în cristalizarea ierarhiei membrilor sfatului, transpusă vizual în lista componenței magistratului Sibiului din registrele orașului. Procesul pare însă să fi fost accelerat de tulburările politice post-Mohács. Reglementările din a doua jumătate a veacului al XVI-lea sugerează că principalele amenințări resimțite de elita socio-politică a Sibiului veneau din afara orașului, nu dinlăuntru lui. Constituția din 1589 prevedea amenzi ridicate pentru căsătoriile sașilor cu persoane din altă națiune, precum și interdicția pentru ne-sași de a cumpăra proprietăți în oraș fără știrea magistratului. În schimb, spre deosebire de multe alte orașe germane și italiene, cărmuitorii Sibiului nu au simțit nevoia să închidă formal sfatul, ceea ce arată un echilibru al egalității oligarhice, dar probabil și absența unei presiuni sociale semnificative de înnoire a elitei politice. Dregătorii Sibiului – primarul, judele regal al sașilor, judele scăunal, vilicul, membrii sfatului orășenesc, notarul sau centumvirii – erau monopolizate de patriciatul urban. Mária Pakucs-Willcocks, probabil în contra-pondere la o literatură istorică predominant marxistă, este foarte nuanțată și circumspectă în analiza legăturii dintre avere și puterea politică. În condițiile în care dregătorii nu erau remunerate decât simbolic și în care magistrații împrumutau orașul în vremuri de restriște, pare însă destul de clar cine anume făcea parte din elita politică urbană.

Punctele forte ale cărții sunt dialogul permanent dintre conceptele istoricului (disciplinare socială, reformare morală, construirea memoriei oficiale) și terminologia epocii (*gute policey*, *policeyordnung*, bine comun, autoritate), precum și echilibrul foarte bine găsit între analiza structurală și studiile de caz. Cele cinci capitole – (1) *Ordinea politică*, (2) *Buna guvernare: realitate și reprezentări*, (3) *Interacțiunea civică între armonie și discordie*, (4) *Comunitatea bine ordonată și* (5) *Disciplina religioasă* – pleacă de la analiza discursului, ajungând însă de fiecare dată la reconstrucția mecanismelor sociale pentru a măsura distanța dintre norme și practici. Temele urmărite sunt cele privind distincția dintre magistrați (*cives iurati*) și cetățeni (*cives civitatis*), simbolurile ordinii (statuia Roland, stâlpul infamiei, cușca nebunilor sau spânzurătoarea), disciplinarea socială prin legile somptuare, îndatoririle bunului luteran sau idealul căsătoriei religioase. Studii de caz găsite de Mária Pakucs-Willcocks pentru a ilustra fiecare dintre aceste teme, explorate în cea mai bună tradiție a micro-istoriei, dau consistență și savoare cărții. Ospățul de nuntă al

judelui regal Albert Huet – un personaj fascinant și unul dintre „eroii” cărții, autorul constituției Sibiului din 1589, de la care s-au păstrat o serie de însemnări unice, dar și un testament ce se întinde pe 35 de pagini – îi oferă Máriei Pakucs-Willcocks prilejul de a studia eludarea legilor somptuare. Celebrarea victoriilor lui Ștefan Báthory din războiul moscovit prin organizarea unor festivaluri politice în 1579 și 1582, dezvăluie cum același jude regal, Albert Huet, organiza punerea în scenă a unei drame politice având drept personaje țarul Moscovei, sultanul otoman și papa. Sibiul devenea locul refacerii imaginare a unității creștine catolico-protestanto-ortodoxe care avea să-i alunge pe otomani din Europa. Disputa dintre două vecinătăți sibiene privind apartenența a trei locuințe din Turnul Sării la una dintre ele, scoate la iveală ierarhia geografică din interiorul orașului, mult timp după ce hotarul dintre oraș și suburbie dispăruse, dar și încercarea autorităților de a sublinia egalitatea dintre cetățeni: „ci toți se numesc sibieni”. Desfacerea căsătoriei dintre Michael Wolff și Walpurgis surprinde un moment al tranziției spre Reformă, în care magistrații civili preluaseră de la instanțele eclesiastice procesele de adulter, dar și mecanismele sociale și juridice de restabilire a reputației.

Cartea Máriei Pakucs-Willcocks impresionează în egală măsură prin acribia documentării, prin orizontul istoriografic și prin rafinamentul analitic. Sursele inedite descoperite în arhivele Sibiului sunt interpretate inovator și convingător, mai cu seamă datorită unei foarte bune cunoașteri a literaturii istorice recente germane și anglo-saxone asupra orașelor evului mediu târziu și Renașterii. Dintre multele exemple pe care le-aș fi putut alege, mă voi opri asupra unuia singur, privind disputele de proprietate. În protocoalele Sibiului, Mária Pakucs-Willcocks a găsit mai multe plângeri legate de împărțirea proprietății. Unele dintre aceste dispute aveau o miză practică, precum cele asupra dreptului de folosire a unei porți de acces, dar altele par lipsite de sens. De pildă, doi sibieni vin în fața sfatului din cauza unui perete despărțitor între casele lor, „pe care fiecare dintre ei dorește să-l numească al său”, în vreme ce alți doi se judecă pentru a stabili care dintre ei deține o jumătate de streășină și care cealaltă jumătate. După cum arată Mária Pakucs-Willcocks, inspirându-se din istoriografia occidentală asupra construcției sociale a identității în spațiile urbane, în aceste cazuri miza nu era una practică, ci simbolică: „îndărătul unui limbaj lapidar, specific sentințelor oficiale ale magistratului, aceste litigii indică foarte clar preocuparea oamenilor epocii pentru granițe, fie ele fizice sau sociale. Obiectele fizice care delimitează proprietăți creează, într-un plan invizibil, o distanță socială între indivizi” (p. 76).

Ca orice monografie bună, *Sibiul veacului al XVI-lea* provoacă cititorul, lectura stârnind noi întrebări la fiecare pas. Unele dintre acestea nu-și vor găsi probabil vreodată răspuns, din cauza penuriei surselor. Este o simplă coincidență sau doar o iluzie dată de supraviețuirea fragmentară a surselor faptul că primarul popular Johann Wayda, impus de centumviri peste voința sfatului, a fost cel mai activ în disciplinarea socială a cetățenilor? Contradicțiile din sursele târzii privind rolul lui Georg Huet în adoptarea Reformei în Sibiu ar putea fi o consecință a manipulării memoriei istorice de către fiul său Albert Huet? Alte întrebări vor putea fi însă dezvoltate în noi direcții de cercetare, precum cele privind legăturile dintre gândirea politică a elitei politice sibiene, cultura umanistă și instrumentalizarea istoriei sașilor.

*Sibiul veacului al XVI-lea* adoptă o gamă variată de abordări metodologice, de la istorie instituțională la micro-istorie, de la istoria ideilor politice la istoria mentalităților, reușind să le armonizeze într-un text coerent și captivant despre construcția identității politice, sociale, etnice și religioase a unei comunități urbane. Scrisă cursiv și bine construită, fără abuzuri de arhaisme, dar și fără docte excursuri metodologice sau complicate argumente falacioase, cartea Máriei Pakucs-Willcocks este un model de „bune practici” istoriografice. Mișcându-se cu egală ușurință în cele trei istoriografii majore ale Transilvaniei, germană, maghiară și română, Măria Pakucs-Willcocks a scris o carte revigorant de „occidentală”. Apariția unei asemenea cărți este cu atât mai binevenită într-un moment în care populismul autohtonist și xenofob, cultivat de o parte din elitele politice central-răsăritene amenință cu o renaștere a naționalismului istoriografic.

Marian COMAN

**Constantin SCHIFIRNEȚ, *Modernitatea tendențială. Reflecții despre evoluția modernă a societății*, București, Editura Tritonic, 2016, 199 p.**

Constantin Schifirneț este unul dintre sociologii contemporani preocupați de inovarea conceptuală în cadrul analizei problematicei modernizării și modernității. Abordarea problematicei modernității în planul universal, dar și național a fost prefațată în cadrul biografiei intelectuale a autorului de interesul pentru o serie de teme: teoria formelor fără fond în cultura română, problema identității și genezei ideii naționale, precum și raportul dintre filozofia românească și modernitate. Demn de semnalat este că în ultima parte a carierei universitare, sociologul a fost preocupat de continuarea reflecției intelectuale asupra modernității începută prin teza sa de doctorat dedicată formelor fără fond. Constantin Schifirneț a ezitat să-și publice teza de doctorat înainte de 1989 din cauza constrângerilor ideologice ale epocii. Avea să o facă<sup>1</sup> ulterior, în anul 2007, cu îmbunătățirile necesare determinate de prolifică bibliografie sociologică apărută între timp. Înainte de 1989 activitatea sa de cercetare științifică, academică fusese „capturată” de domenii impuse profesional<sup>2</sup>: sociologia vârstelor și generațiilor, antropologia culturii și sociologia comunicării. Revenirea la domeniile de cercetare aferente problemei modernității s-a realizat treptat după schimbarea de paradigmă politică. Aceste investigații intelectuale au vizat într-o primă etapă o dimensiune recuperatorie prin editarea, îngrijirea și scrierea necenzurată a unor studii introductive asupra operelor unor intelectuali interbelici precum: Constantin Rădulescu-Motru<sup>3</sup>, Mihail Ralea<sup>4</sup>, Nichifor Crainic<sup>5</sup>,

<sup>1</sup> Constantin Schifirneț, *Formele fără fond, un brand românesc*, București, Editura Comunicare.ro, 2007, 289 p.

<sup>2</sup> În perioada 1968-1990 și 1996-2004 Constantin Schifirneț a fost cercetător la Centrul de Cercetări pentru Problemele Tineretului.

<sup>3</sup> C. Rădulescu-Motru, *Etnicul românesc. Naționalismul*, București, Editura Albatros, 1996, pp. V-XLII; Îngrijire de ediție; note, pp. 189-209.

<sup>4</sup> Mihail Ralea, *Fenomenul românesc*, Editura Albatros, 1997, pp. V-XXX; Îngrijire de ediție; note, pp. 341-359.

<sup>5</sup> Nichifor Crainic, *Ortodoxie și etnocrație*, Editura Albatros, 1997, pp. V-XXXII; Îngrijire de ediție; note, pp. 273-286.